

KOLIKO DALEKO PADAJU JABUKE OD STABLA? ODNOS OBRAZOVNIH POSTIGNUĆA DJECE I OBRAZOVNE RAZINE NJIHOVIH RODITELJA

Josip BURUŠIĆ, Toni BABAROVIĆ
Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb

Nenad MARKOVIĆ
Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, Zagreb

UDK: 316.356.2:37
371.212.74:373.3

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 13. 5. 2010.

Rezultati izloženi u radu temelje se na podacima prikupljenim projektom "Vanjsko vrednovanje obrazovnih postignuća u osnovnim školama Republike Hrvatske", ostvarenim u suradnji Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar i Nacionalnoga centra za vanjsko vrednovanje obrazovanja.

U provedenom istraživanju, kroz perspektivu istraživanja o preranom napuštanju školovanja, razmatra se odnos postignuća učenika na kraju razredne i predmetne nastave te se dovodi u vezu s obrazovanjem roditelja. Postignuća učenika operacionalizirana su nizom standardiziranih testova postignuća iz većine predmeta koji se poučavaju u razrednoj, odnosno predmetnoj, nastavi. U istraživanju je sudjelovalo 48 232 učenika četvrtih razreda, odnosno 46 196 učenika osmih razreda iz 844 redovite osnovne škole. Dobiveni rezultati svjedoče u korist postojanja stvarnog odnosa između postignuća učenika i obrazovne razine njihovih roditelja. U svim usporedbama učenici obrazovnijih roditelja postižu statistički značajno bolja obrazovna postignuća. Rezultati ne pružaju snažniju potporu razmišljanjima kako je moguće razlikovati drugačije utjecaje obrazovne razine majke, odnosno obrazovne razine oca, na postignuća učenika te, specifično, ne pružaju potporu parcijalnim odnosima između obrazovanja oca i obrazovnih postignuća dječaka, odnosno obrazovanja majke i obrazovnih postignuća djevojčica, i obratno. U radu se razmatraju i pojedine implikacije dobivenih spoznaja.

Ključne riječi: rano prekidanje školovanja, osnovna škola, obrazovno postignuće, ljudski kapital, obrazovne jednakosti

Josip Burušić, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar,
Centar za istraživanje znanja, obrazovanja i ljudskog kapitala,
Marulićev trg 19/1, p. p. 277, 10 001 Zagreb.
E-mail: Josip.Burusic@pilar.hr

UVOD

Rano prekidanje školovanja (engl. *school dropout*) složen je fenomen, koji ima niz uzročnika, pojavnosti i posljedica (Battin-Pearson i sur., 2000.). Moglo bi se definirati kao odluka da se školovanje prekine na određenoj (nižoj) razini, odnosno da se ne završi ona obrazovna razina koja se prema očekivanjima smatra zadovoljavajućom za pojedinca i/ili društvo u kojem taj pojedinac živi (Viadero, 2001.; Finn, 1989.). U većini dosadašnjih radova naglašava se kako je rano prekidanje školovanja opasna odluka koja ima snažne reperkusije i na osobnom i na širem, društvenom, planu. Stoga je uloženo mnogo truda u traganje za što cjelovitijim i što detaljnijim popisom posrednika ranoga napuštanja školovanja, odnosno posljedica kojima ono rezultira. Kako sumira Rosenthal (1998.), istraživači su utvrdili da je rano prekidanje školovanja povezano s nižim socioekonomskim statusom, manjinskim statusom u društvu, značajkama zajednice u kojoj pojedinac živi, višom razinom obiteljskoga stresa, ranijim preuzimanjem uloga odraslih, nižom socijalnom podrškom odraslih u nakani školovanja, nekim negativnim obiteljskim procesima, manjom učeničkom uključenosti u obrazovanje, većom razinom težnje prema društvenoj izolaciji, izraženijim socijalnim devijacijama i pojedinim obilježjima ličnosti pojedinca.

Razmatramo li istraživanja fenomena ranoga napuštanja školovanja kroz vremensku perspektivu, mogu se prepoznati najmanje dvije etape istraživanja, koje se značajno razlikuju u dominirajućim paradigmama objašnjenja. Ranija su istraživanja ovaj fenomen smještala u školsko okruženje i vidjela su ga kao jedan od obrazovnih problema vezanih prije svega uz samu školu koji imaju ishodište u nezanimljivosti nastave, lošem sustavu poučavanja, lošim obrazovnim programima i sličnom (Rosenthal, 1998.). Rješenje ovoga problema trebale su pružiti razne "alternativne škole", "alternativni obrazovni programi" i intervencije slične naravi, koje su se poduzimale u obrazovnom sustavu. U kasnijoj istraživačkoj fazi zanimanje je istraživača pomaknuto prema mogućim uzročnicima i posrednicima ranoga napuštanja školovanja koji se nalaze izvan same škole. Ta su istraživanja razmatrala prije svega niz obilježja učenika, njihove neposredne obiteljske ili šire društvene sredine, odnosno mogući utjecaj interakcijskih djelovanja više takvih čimbenika. Tim pomakom pitanje ranoga napuštanja školovanja prestaje biti samo školski problem te postaje oblik širega društvenog problema.

Unutar druge istraživačke faze najčešće se kao negativne posljedice ranoga napuštanja školovanja istražuju izravne posljedice takva ponašanja vezane uz samoga pojedinca koji prerano napusti školovanje. Neizravne posljedice takve odluke u

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 19 (2010),
BR. 4-5 (108-109),
STR. 709-730

BURUŠIĆ, J.,
BABAROVIĆ, T.,
MARKOVIĆ, N.:
KOLIKO DALEKO...

manjoj se mjeri istražuju, a ako se i spominju, u pravilu se razmatraju negativne posljedice na obiteljski status pojedinca ili posljedice takva ponašanja na nešto široj društvenoj razini. Razmatrajući neizravne posljedice ranoga napuštanja školovanja, tema koja je nedovoljno istražena odnosi se na životne ishode osoba bliskih pojedincu koji prerano napusti školovanje, odnosno osoba za koje je takav pojedinac neposredno odgovoran – njegove djece. Ova tema dobiva na važnosti imamo li na umu do sada iscrpno dokumentirane spoznaje o odnosu roditeljskih obilježja i ponašanja s nizom važnih ishoda vezanima uz njihovu djecu (Bradley i Corwyn, 2002.). Na postojanje tog odnosa u literaturi upozorava se sintagmom "međugeneracijska povezanost" (eng. *intergenerational correlation*), a jedna od takvih povezanosti – ona između obrazovnih postignuća roditelja i obrazovnih postignuća djece – prilično je snažno dokumentirana nizom empirijskih istraživanja. Ta je veza jasna i postojana, neovisno o istraživanim uzorcima, načinu operacionalizacije istraživačkih varijabli, vrsti i razini kontrole te neovisno o nacionalnim kontekstima u kojima su se istraživanja provodila (Behrman, 1997.; Haveman i Wolfe, 1995.; Hertz i suradnici, 2007.). Zato fenomen (pre)ranoga napuštanja školovanja i moguće negativne posljedice takva ponašanja dobivaju i dodatnu istraživačku perspektivu. Naime, ukupnost negativnosti koje se uz njega vezuju treba na određeni način promatrati transgeneracijski, a istraživačko pitanje koje se nameće glasi: "U kojoj mjeri prerano napuštanje (završetak) školovanja roditelja može biti povezano s obrazovnim uspjesima njihove djece"?

Očekivanja o razmatranom odnosu jasna su. Oni roditelji koji su dulje ostali u sustavu obrazovanja, čime su postigli višu obrazovnu razinu, mogu očekivati da će i njihovi potomci u obrazovnom kontekstu postizati bolje rezultate. S druge strane, oni koji su ranije napustili obrazovanje mogu očekivati da će i njihovi potomci u obrazovnom kontekstu imati niža postignuća. Takva povezanost obrazovnih postignuća roditelja i obrazovnih postignuća djece, sama po sebi, danas više nije sporna. Ono što je manje jasno – i što u većini istraživanja potiče dvojbe (a što nije u užem žarištu ovog istraživanja) – jest uzročnost tih dviju pojava. Naime, sličnost postignuća roditelja i njihovih potomaka, kada je riječ o obrazovnom kontekstu, može biti rezultat nekih zajedničkih, u pravilu nevidljivih ili istraživanjima neobuhvaćenih, osobina ili pak rezultat slično razvijenih životnih stilova. Ona može biti i rezultat zajedničkih okolinskih utjecaja i uvjeta, a ne rezultat izravne genetičke transmisije ili izravnog utjecaja obilježja roditelja na ponašanja djece, što je dugo bilo dominantno objašnjenje (Frish i Zussman, 2009.). Teorijski je prihvatljivo i

objašnjenje koje polazi od interakcije genetičke transmisije i značajki okolinskih uvjeta.

U pružanju mogućih teorijskih objašnjenja osnova povezanosti obrazovnih postignuća roditelja i njihove djece dosadašnja psihološka, sociološka i ekonomska istraživanja, nakon razmatranja izravnih genetičkih utjecaja, na prvo su mjesto stavljala socioekonomski status obitelji (Sirin, 2005.). U dosadašnjim istraživanjima pokazao se pozitivno povezanim s obrazovnim uspjesima te negativno povezanim s učestalosti preranoga napuštanja školovanja (Bradley i Corwyn, 2002.; Foley i sur., 2009.). Sveobuhvatne metaanalize pokazuju da je odnos između socioekonomskoga statusa i obrazovnih postignuća vrlo postojan (White, 1982.; Sirin, 2005.) te da je obrazovanje roditelja među većinom ispitanih indikatora SES-a jedan od najstabilnijih prediktora (Schiller i sur., 2002.). U slučaju ispitivanja obrazovnih postignuća hrvatskih učenika pokazao se također očekivani odnos između socioekonomskoga statusa i postignuća učenika, operacionaliziranih onako kako je to učinjeno unutar projekta PISA (Gregurović i Kuti, 2010.).

Kako bi opisali i objasnili odnos i način na koji postignuća jedne generacije djeluju na postignuća druge generacije, autori na ovom području rabe nekoliko teorijskih okvira. Najčešće primijenjen teorijski koncept govori o pojmu "kapitala", neki autori govore o pojmu "roditeljskih ulaganja", dok se neki koriste terminom "transmisije".

U istraživanjima i teorijskim razmatranjima u kojima se rabi pojam "kapitala" provlači se ideja kako su obrazovna postignuća jedne generacije neka vrsta (akumuliranoga) kapitala za sljedeću generaciju (Haveman i Wolfe, 1995.; Parcel i Dufur, 2001.). Vrste kapitala se razlikuju (Bourdieu, 1986.), pa neki autori u ovom kontekstu obrazovnih postignuća djece objašnjavaju ulogu roditeljskoga "ljudskog kapitala", "financijskoga kapitala", "društvenoga kapitala", "obrazovnog kapitala", odnosno "kulturnoga kapitala", osobitu važnost kojega naglašava više autora.

Komplementarno značenju pojedinih kapitala javljaju se istraživanja "roditeljskih ulaganja" (eng. *parental investment*). Ovakva istraživanja na području obrazovanja tematski su usmjerena prema dopuni koncepta i ideja nastalih u okviru evolucijske teorije. Ona razlažu svrhu i ulogu roditeljskih "ulaganja" vremena, energije i materijalnih sredstava u boljitak potomaka (Yamauchi, 2009.; Geary, 2005.). U obrazovnijih roditelja ta su ulaganja izraženija, među ostalim i zbog toga što su takvi roditelji na "vlastitoj koži" na razne načine imali prigodu iskusiti pogodnosti višega obrazovanja, kao što su viša razina primanja, bolji položaj u društvu, veća količina vremena za vlastite potrebe i slično (Brown i sur., 2009.).

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 19 (2010),
BR. 4-5 (108-109),
STR. 709-730

BURUŠIĆ, J.,
BABAROVIĆ, T.,
MARKOVIĆ, N.:
KOLIKO DALEKO...

Jedan dio autora u objašnjenju mehanizma odnosa obrazovnih postignuća roditelja i djece jednostavno rabi pojam "transmisije" (Lochner, 2008.; Oreopoulos i sur., 2006.). Time se, u ovom kontekstu, na slikovit način želi ilustrirati kako je obrazovna razina jedne generacije "transmisija" generacije koja joj prethodi, po načelu: što je veća obrazovna razina koju dosežu roditelji veća je vjerojatnost da će i potomstvo imati izraženiju mogućnost postizanja većih obrazovnih uspjeha (Black i sur., 2003.; Bingley i sur., 2009.).

Osim utvrđivanja opće povezanosti, u dosadašnjim istraživanjima razmatran je i specifičan odnos postignuća djece s obrazovanjem oca, odnosno obrazovanjem majke, gdje su pružana različita objašnjenja tih parcijalnih povezanosti (Behrman, 1997.). Haveman i Wolfe (1995.), na osnovi dostupnih američkih podataka, zaključuju kako je ljudski kapital majke izravnije povezan s obrazovnim postignućima djeteta nego kada je riječ o ljudskom kapitalu očeva. Štoviše, pojedini autori, imajući na umu sve koristi koje ono za sobom nosi, naglašavaju kako je najbolji put za razvoj nekoga društva ulaganje u obrazovanje žena, jer to osigurava najveću društvenu korist i najveću stopu povrata uložених sredstava (Summers, 1982.; Behrman i Rosenzweig, 2002.).

Cilj ovog istraživanja jest utvrditi postoji li veza između prosječnih obrazovnih postignuća učenika i obrazovne razine roditelja tih učenika. Odnosno, specifičnije, postoji li veza između postignuća učenika i preranoga napuštanja školovanja već od njihovih roditelja. Pri tome polazimo od činjenice kako je obrazovno postignuće roditelja ordinalna varijabla, gdje postizanje svih nižih razina obrazovanja od one očekivane na neki način upućuje na odustajanje od daljnijega školovanja, odnosno prerano napuštanje obrazovanja. Parafraziramo li mišljenje Viadera (2001.) i Finna (1989.), kada bi se stjecanje visoke naobrazbe (VSS) postavilo kao zadovoljavajuće za članove nekoga društva, uspoređivanjem postignuća djece onih koji su dosegli i onih koji nisu dosegli taj standard, možemo vidjeti koje se transgeneracijske posljedice vezuju uz prerano napuštanje školovanja. U realnom kontekstu hrvatskoga društva i opće razine obrazovanosti našega stanovništva prerano napuštanje školovanja moglo bi se ugrubo definirati kao odustajanje od školovanja prije stjecanja srednjoškolske naobrazbe te ostanak na obrazovnoj razini niskokvalificirane radne snage. Ovim istraživanjem razmotrit ćemo u kojoj je mjeri tako definirano rano napuštanje školovanja od strane roditelja povezano s uspjehom njihove djece. Empirijski ćemo dokumentirati odnos između tih dviju pojava u hrvatskom društvenom kontekstu, koristeći se sveobuhvatnim podacima dobivenima ispitivanjem obrazovnih postignuća učenika osnovnih škola.

METODA

Sudionici ispitivanja

U istraživanju su sudjelovali učenici četvrtih i osmih razreda svih redovitih osnovnih škola u Republici Hrvatskoj. Ukupno je sudjelovalo 48 232 učenika četvrtih razreda, odnosno 46 196 učenika osmih razreda. Učenica je u 4. razredima bilo 23 702, a u 8. razredima 22 472. U ovom radu prikazani su rezultati učenika koji pohađaju redovit program, a njihovi su roditelji/skrbnici pristali da učenici sudjeluju u ispitivanju.

Operacionalizacija istraživačkih varijabli

Istraživanje je obuhvaćalo mjerenje obrazovnih postignuća učenika na kraju razredne (4. razred) i predmetne nastave (8. razred). Strategija ispitivanja temeljila se na konstrukciji i primjeni objektivnih, valjanih i pouzdanih ispita tipa "papir-olovka" kao mjera postignuća u pojedinim nastavnim područjima, odnosno predmetima. U razrednoj nastavi ispitana su obrazovna postignuća iz hrvatskoga jezika, matematike, prirode i društva, integracije nastavnih sadržaja razredne nastave te prvoga stranoga jezika u redovitoj nastavi. Kada je riječ o predmetnoj nastavi, ispitana su obrazovna postignuća iz biologije, fizike, kemije, geografije, povijesti te integracije nastavnih sadržaja iz prirodoslovlja i društveno-prirodoslovne skupine predmeta. Osim toga, u predmetnoj nastavi ispitana su obrazovna postignuća učenika iz hrvatskoga jezika te prvoga stranoga jezika u redovitoj nastavi. Iscrupne informacije o konkretnoj operacionalizaciji svakoga pojedinačnog ispita, kao i detaljniji uvid u same ispite, mogu se pronaći u Burušić i sur. (2008.).

Svi ispiti imaju dobre metrijske karakteristike, težinski su primjereni i pokazali su se kao objektivna i valjana mjera postignuća učenika u ispitivanim predmetima i nastavnim područjima. Detaljnije informacije o psihometrijskim značajkama upotrijebljenih ispita mogu se pronaći u Burušić i sur. (2008.).

Osim rezultata na razini testova iz pojedinih predmeta, u ovom je istraživanju upotrijebljena i kompozitna mjera školskoga postignuća učenika razredne i predmetne nastave. Rezultati u svim testovima standardizirani su za svakog učenika te su takvi standardizirani rezultati zbrojeni. Tako formirana kompozitna mjera naknadno je standardizirana, pa je time formirana standardizirana mjera ukupnog uspjeha učenika na kraju razredne i predmetne nastave. U ovu kompozitnu mjeru ubraja se i postignuće učenika iz prvoga stranoga jezika, kao i rezultati u testovima integracijskih sadržaja.

Podatke o obrazovnoj razini roditelja tih učenika prikupili smo za oca i majku svakog učenika iz baza MZOŠ-a (e-ma-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 19 (2010),
BR. 4-5 (108-109),
STR. 709-730

BURUŠIĆ, J.,
BABAROVIĆ, T.,
MARKOVIĆ, N.:
KOLIKO DALEKO...

Postupak

tica). Nakon toga školama smo dostavili podatke njihovih učenika, pa su škole trebale provesti dodatnu provjeru te po potrebi uskladiti podatke iz baze sa stvarnim stanjem. Obrazovna razina roditelja iskazana je kao kategorijalna varijabla koja ima sljedeće razine: 1 – NSS; 2 – SSS; 3 – VŠS i 4. VSS i više.

Učenici su ispitani u skupinama po 18 učenika, istodobno u svim školama u Republici Hrvatskoj, u školskoj godini 2007./2008. Ispitivanje je provedeno u ispitnim prostorijama, školskim učionicama, po standardiziranim uputama i postupku, a vodili su ga učitelji i stručni suradnici škola, koji su prethodno bili upoznati s uputama i osposobljeni za provođenje ispitivanja. Ispitivanje je i u 4. i u 8. razredima provedeno u dva uzastopna radna dana, a bilo je u cijelosti anonimno. Mogućnost prepoznavanja i anonimnost učenika osigurana je zaporkom.

U 4. razredima svi su učenici pisali sve ispite, dok je za učenike 8. razreda napravljeno uzorkovanje slučajnim raspoređivanjem – tako da je prvoga dana ispitivanja polovica učenika pisala ispit iz prirodoslovne skupine predmeta, a polovica iz prirodoslovno-društvene skupine predmeta. Za ispitivanje drugoga dana napravljeno je također slučajno raspoređivanje, i to tako da je otprilike polovica učenika 8. razreda pisala ispit iz hrvatskoga jezika, dok je druga polovica pisala ispit iz prvoga stranog jezika u redovitoj nastavi. U istraživanju su sudjelovali samo učenici koji su na dan testiranja bili na nastavi, učenici za čije su testiranje roditelji dali dopuštenje, učenici koji se školuju po redovitom programu te učenici koji ne pohađaju nastavu na nekom od manjinskih jezika.

Nakon provedenog ispitivanja, ispite su ocijenili obučeni ocjenjivači, učitelji osnovnih škola, po standardiziranom postupku ocjenjivanja, uz prethodno određene kriterije ocjenjivanja. Nakon završetka ocjenjivanja, za svakog je učenika izračunan ukupni broj bodova na pojedinom ispitu te je transformiran na postotnu skalu i iskazan kao postotak bodova koje pojedini učenik na nekom ispitu postiže u odnosu na maksimalno mogući broj bodova na tom ispitu.

REZULTATI

715

Prosječna postignuća učenika roditelja različite obrazovne razine ostvarena u razrednoj nastavi prikazana su u Tablici 1, dok su u Tablici 2 prikazana prosječna postignuća učenika u predmetnoj nastavi. Zasebno je prikazan obrazovni uspjeh učenika za različite razine obrazovanja majke, odnosno oca. Serijom jednosmjernih analiza varijanci provjerili smo, unu-

● TABLICA 1
Razlike u uspješnosti
učenika u razrednoj
nastavi ovisno o obra-
zovanju majke i oca

tar pojedinih ispita, razlikuju li se u prosječnim postignućima učenici čije majke, odnosno očevi, imaju različitu razinu formalne školske naobrazbe. Iznosi pripadajućih F-omjera i razine statističke značajnosti također su prikazani u ovim dvjema tablicama.

Ispit	NSS			SSS			VŠS			VSS i više			F	p
	N	M	SD	N	M	SD	N	M	SD	N	M	SD		
Majka														
Hrvatski jezik	7400	48,1	20,4	27 930	57,9	18,2	2356	64,2	16,8	4606	67,0	16,0	1177,36	0,00
Matematika	7405	41,7	24,1	27 913	53,4	23,5	2347	61,8	22,1	4595	66,5	21,7	1208,35	0,00
Priroda i društvo	7405	51,1	22,9	27 914	61,8	21,1	2347	69,1	18,6	4595	73,1	18,0	1181,18	0,00
Integracija	7405	35,5	29,4	27 914	48,9	30,3	2347	58,6	28,8	4595	63,5	28,0	948,98	0,00
Engleski jezik	6106	42,9	24,3	24 737	58,3	24,2	2122	69,7	21,5	4171	74,7	19,7	1712,98	0,00
Njemački jezik	1296	58,5	23,4	3120	67,9	22,6	213	76,9	18,8	386	80,3	20,7	121,55	0,00
Otac														
Hrvatski jezik	4901	47,4	20,8	30 117	57,3	18,5	2125	63,4	16,9	4642	66,7	16,1	941,31	0,00
Matematika	4900	41,0	24,2	30 106	52,7	23,8	2121	60,8	22,9	4626	65,9	21,8	959,06	0,00
Priroda i društvo	4900	50,2	23,1	30 107	61,2	21,3	2121	68,2	19,3	4626	72,5	18,3	1181,18	0,00
Integracija	4900	34,7	29,3	30 107	48,1	30,5	2121	57,0	29,3	4626	62,8	27,8	963,35	0,00
Engleski jezik	4048	42,2	24,7	26 528	57,3	24,5	1935	68,7	21,8	4176	74,3	19,8	756,06	0,00
Njemački jezik	849	56,5	23,5	3524	67,4	22,6	176	74,2	21,9	414	80,0	20,2	1374,75	0,00

Uvid u prikazane rezultate iz Tablice 1 upućuje na jasnu spoznaju ovog istraživanja – s porastom razine obrazovanja bilo kojeg od roditelja, u svim ispitivanim područjima razredne nastave raste obrazovno postignuće učenika. Dakle, postoji jasan trend u porastu prosječnih postignuća učenika u funkciji obrazovne razine obaju roditelja. Štoviše, u ispitivanim predmetima razredne nastave ne postoji ni jedan slučaj gdje bi neka skupina učenika čiji roditelji imaju niže obrazovanje postizala prosječno nešto viši prosječni rezultat od skupine učenika čiji roditelji imaju neposredno višu razinu naobrazbe. U tim se usporedbama razlike u prosječnim postignućima kreću čak do 30% mogućih bodova na ispitu, kao što je to npr. u usporedbi učenika roditelja niske stručne spreme i učenika roditelja visoke stručne spreme, u ispitivanju obrazovnih postignuća iz engleskoga jezika. Najmanja razlika, od oko 22% bodova kod iste takve usporedbe, vidi se kod postignuća iz prirode i društva. Budući da se navedene postotne razlike mogu pratiti i u relativnim okvirima prirodnoga varijabiliteta obrazovnoga postignuća unutar promatranih skupina, može se okvirno zaključiti da se razlike između grupa učenika s visokoobrazovanim i niskoobrazovanim roditeljima kreću oko veličine jedne standardne devijacije ili je čak nadmašuju. Evidentno je da se radi o velikim razlikama u obrazovnom postignuću učenika razredne nastave koji dolaze iz obitelji različitoga obrazovnog statusa.

Ispit	NSS			SSS			VŠS			VSS i više			F	p
	N	M	SD	N	M	SD	N	M	SD	N	M	SD		
Majka														
Fizika	3807	46,5	20,3	13 170	54,8	20,7	1254	62,6	20,2	2203	67,4	19,7	443,3	0,00
Kemija	3807	31,1	15,1	13 170	35,7	17,0	1254	41,2	18,5	2203	44,7	19,2	274,2	0,00
Biologija	3807	37,4	17,4	13 170	42,0	18,1	1254	47,1	17,8	2203	50,9	18,4	232,6	0,00
Integracija F/B/K	3807	30,2	15,3	13 170	33,4	16,8	1254	37,3	18,3	2203	40,5	18,9	164,8	0,00
Geografija	3543	36,3	16,6	12 879	42,7	17,5	1136	49,4	17,6	2197	52,4	17,5	357,1	0,00
Povijest	3543	44,5	17,8	12 879	49,7	16,9	1136	55,1	15,9	2197	58,1	15,6	278,4	0,00
Integracija G/P	3541	45,6	21,6	12 877	51,5	21,0	1135	57,8	21,3	2196	61,1	20,3	234,4	0,00
Hrvatski jezik	3653	38,0	16,9	12 984	45,7	17,1	1163	52,1	16,5	2131	55,9	16,5	458,5	0,00
Engleski jezik	2520	45,0	24,6	10 480	58,2	24,5	1003	68,9	21,9	1844	75,8	19,1	507,7	0,00
Njemački jezik	1115	50,2	23,7	2243	57,2	23,2	157	68,0	19,5	278	68,6	20,0	51,22	0,00
Francuski jezik	17	42,4	11,4	17	45,8	19,0	3	50,4	10,5	24	64,0	13,4	6,37	0,00
Otac														
Fizika	2340	45,2	20,4	14 415	54,3	20,7	1091	62,6	20,6	2314	66,8	20,1	392	0,00
Kemija	2340	30,7	15,2	14 415	35,5	16,8	1091	40,5	18,6	2314	43,9	19,2	215,4	0,00
Biologija	2340	36,6	17,7	14 415	41,6	18,1	1091	47,0	17,5	2314	50,2	18,5	197,4	0,00
Integracija F/B/K	2340	30,4	15,4	14 415	33,0	16,7	1091	37,2	18,4	2314	39,8	18,7	128,9	0,00
Geografija	2137	35,5	16,5	13 921	42,1	17,5	1042	48,5	17,1	2351	52,2	17,4	314	0,00
Povijest	2137	43,5	17,5	13 921	49,2	17,1	1042	54,9	16,0	2351	58,0	15,5	255,9	0,00
Integracija G/P	2137	44,6	21,5	13 917	51,0	21,2	1041	56,5	20,4	2350	60,9	20,0	200,5	0,00
Hrvatski jezik	2264	36,7	16,7	14 102	45,1	17,2	1075	51,0	16,4	2230	55,3	16,7	379,3	0,00
Engleski jezik	1548	43,7	24,6	11 164	57,4	24,8	877	67,7	22,8	1964	74,2	20,1	394,5	0,00
Njemački jezik	619	48,6	24,0	2701	56,4	23,1	128	64,5	20,1	327	68,8	19,5	46,3	0,00
Francuski jezik	13	42,7	13,4	19	43,9	15,7	5	67,3	15,8	21	63,6	13,4	7,82	0,00

❶ TABLICA 2
Razlike u uspješnosti
učenika u predmetnoj
nastavi ovisno o
obrazovanju majke i
oca

Do sličnog ishoda u prosječnim postignućima učenika čiji roditelji imaju različitu obrazovnu razinu dolazimo i kada je riječ o predmetnoj nastavi. I ovdje su učenici visokoobrazovanih roditelja prosječno uspješniji od svojih vršnjaka čiji roditelji imaju nižu obrazovnu razinu. Smjer razlike u tim usporedbama isti je kao i u razrednoj nastavi – sve usporedbe upućuju na to da s porastom obrazovne razine obaju roditelja nužno raste i prosječno postignuće učenika. I u predmetnoj nastavi najizraženija razlika u postignuću, s obzirom na roditeljski obrazovni status, javlja se kod engleskoga jezika i iznosi oko 30% bodova u ispitu. Najmanja razlika zabilježena je kod ispita iz integracije nastavnih sadržaja prirodoslovnih predmeta i ona varira oko 10% testovnih bodova, ovisno promatramo li obrazovanje majke ili oca. U predmetnoj nastavi razlike između učeničkog uspjeha djece visokoobrazovanih i niskoobrazovanih roditelja u relativnoj mjeri variraju oko jedne standardne devijacije mjerene pojave. Može se zaključiti da se obrazovno postignuće učenika osmih razreda uvelike razlikuje ovisno o obrazovnoj razini njihovih roditelja. Isto tako, usporedbom rezultata učenika u razrednoj (Tablica 1) i rezultata učenika u predmetnoj nastavi (Tablica 2) možemo utvrditi da razlike u postignuću s obzirom na roditeljsko obrazovanje perzistiraju u funkciji dobi učenika. Dakle, roditeljsko

sko obrazovanje povezano je s uspjehom učenika i u četvrtom i u osmom razredu, na isti način i u gotovo istoj mjeri. Nažalost, izravnija usporedba rezultata učenika različitih dobnih skupina u ovom istraživanju nije moguća, jer se radi o krossekcijском nacrtu i promatranju dviju odvojenih dobnih kohorti učenika.

U okviru problema ovog istraživanja koji se odnosi na prerano napuštanje školovanja od strane roditelja (tzv. "drop-out") i posljedično loših posljedica toga čina na školski uspjeh djece, zanimljivo je analizirati uspjeh djece roditelja niske stručne spreme u odnosu na ostale kategorije roditeljskog obrazovanja. U hrvatskim društvenim uvjetima moglo bi se pouzdano ustvrditi da su izgledi za nezavršavanje srednjoškolskog obrazovanja fenomen koji ulazi u prerano napuštanje školovanja u velikoj većini slučajeva, imamo li na umu nezadovoljavajuće posljedice kojima vodi. Dakle, roditeljska skupina s niskom stručnom spremom u našem bi istraživanju mogla predstavljati roditelje koji su prerano napustili školovanje, jer je vrlo izgledno da će takva odluka uroditi negativnim posljedicama. Rezultati pokazuju (Tablice 1 i 2) da razlika između obrazovnog uspjeha djece te obrazovne kategorije roditelja (NSS) i prve sljedeće više kategorije (SSS) na gotovo svim predmetima razredne i predmetne nastave predstavlja i najveću razliku u postignuću među svim susjednim obrazovnim kategorijama roditelja. Drugim riječima, roditeljsko napuštanje škole prije završetka srednjoškolskog obrazovanja i ostajanje na najnižem obaveznom obrazovnom stupnju vezuje uza se, u prosjeku, vrlo nizak obrazovni uspjeh njihove djece. Već završeno srednjoškolsko obrazovanje roditelja u velikoj mjeri povećava vjerojatnost boljšeg dječjeg uspjeha, dok daljnje tercijarno školovanje dodatno pridonosi poboljšanju dječjeg školskog uspjeha, ali u nešto manjoj mjeri.

Nadalje, iz izloženih se rezultata vidi da obrazovanje majke ima nešto veći efekt na obrazovno postignuće učenika nego obrazovanje oca. To se vidi iz komparacije dobivenih F-omjera po pojedinim predmetima (bilo u predmetnoj, bilo u razrednoj nastavi) za obrazovanje majke i obrazovanje oca. Obrazovanje majke u gotovo svim predmetima razredne nastave (iznimku čini njemački jezik, priroda i društvo i integracija) i predmetne nastave (iznimka je francuski jezik) ima veći efekt na učeničko postignuće nego obrazovanje oca. Ovaj veći efekt majčina obrazovanja na opće školsko postignuće djeteta jasno se vidi i u Tablicama 3 i 4.

U analizama prikazanim u Tablicama 3 i 4, kao što se vidi, koristili smo se kompozitnim mjerama postignuća učenika, dobivenim pretvaranjem pojedinačnih rezultata na svim

pojednim ispitima, uključujući i strane jezike, u z-vrijednosti te izračunavanjem prosječnoga standardiziranog rezultata za svakog učenika. Učinili smo to na isti način u razrednoj i u predmetnoj nastavi. Opravdanje za primjenu kompozitnoga pokazatelja uspješnosti učenika pronalazimo u ishodima dosadašnjih analiza, u kojima je razvidno kako postoji isti trend razlika u uspješnosti s obzirom na obrazovanje obaju roditelja, koji se manifestira u svim ispitima. Drugi razlog stvaranja takva kompozitnog rezultata pronalazimo u potrebi očuvanja statističke snage zaključivanja i utvrđivanja općenitih spoznaja koje su manje opterećene slučajnim utjecajima, odnosno u potrebi traganja za stvarnim odnosima koji postoje između istraživanih obilježja.

Iz izloženih rezultata (Tablica 3 i 4) vidi se da, prema očekivanjima, postoji jasna razlika u općem školskom postignuću s obzirom na obrazovni status majke i oca te da postoji značajna razlika u školskom postignuću s obzirom na spol učenika, pri čemu su učenice nešto uspješnije i u razrednoj i u predmetnoj nastavi. Ipak, naš interes u okviru ovog istraživanja usmjeren je na interakcijski efekt obrazovne razine roditelja i spola njihove djece na školsko postignuće. Htjelo se ispitati djeluje li u jednakoj mjeri porast obrazovanja roditelja na uspjeh dječaka i djevojčica. Ako bi se javila interakcija, mogla bi upućivati na raznoliko strukturirane obrasce, po kojima je obrazovanje majke, odnosno obrazovanje oca, povezano sa školskim postignućem djevojčica, odnosno dječaka.

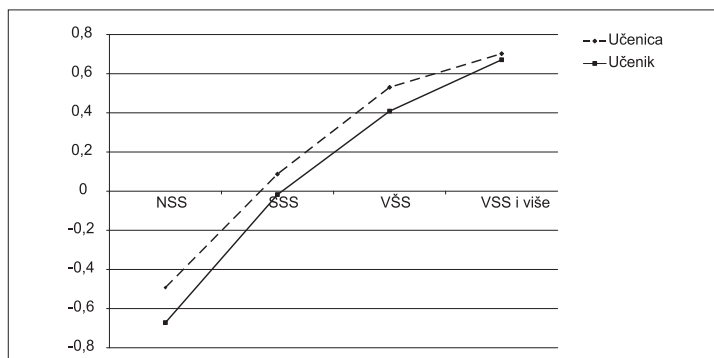
↪ TABLICA 3
Odnosi obrazovanja roditelja i spola učenika s obrazovnim postignućem u razrednoj nastavi (Ishod analize varijance)

Izvor varijabiliteta	F	p
Obrazovanje majke	2057,713	0,000
Spol učenika	69,387	0,000
Obrazovanje majke x Spol učenika	6,351	0,000
Obrazovanje oca	1635,560	0,000
Spol učenika	52,742	0,000
Obrazovanje oca x Spol učenika	3,813	0,010

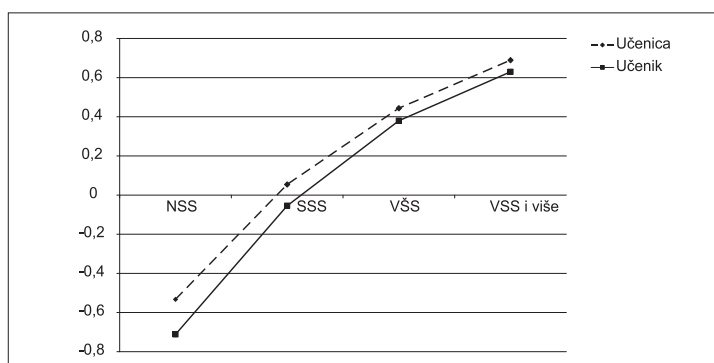
↪ TABLICA 4
Odnosi obrazovanja roditelja i spola učenika s obrazovnim postignućem u predmetnoj nastavi (Ishod analize varijance)

Izvor varijabiliteta	F	p
Obrazovanje majke	1283,059	0,000
Spol učenika	37,579	0,000
Obrazovanje majke x Spol učenika	0,701	0,551
Obrazovanje oca	1110,256	0,000
Spol učenika	23,854	0,000
Obrazovanje oca x Spol učenika	2,737	0,042

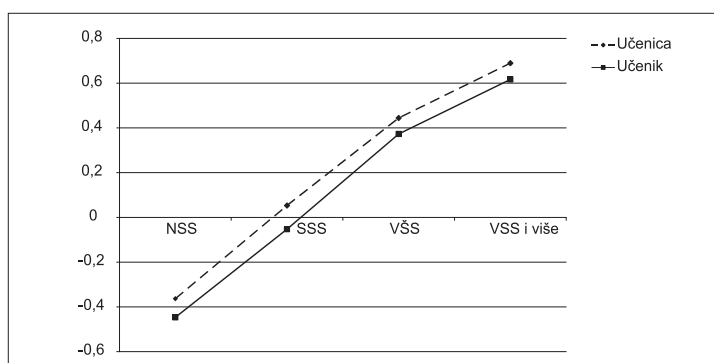
➔ GRAF 1
 Obrazovni uspjeh učenica i učenika ovisno o obrazovnom statusu majke u razrednoj nastavi

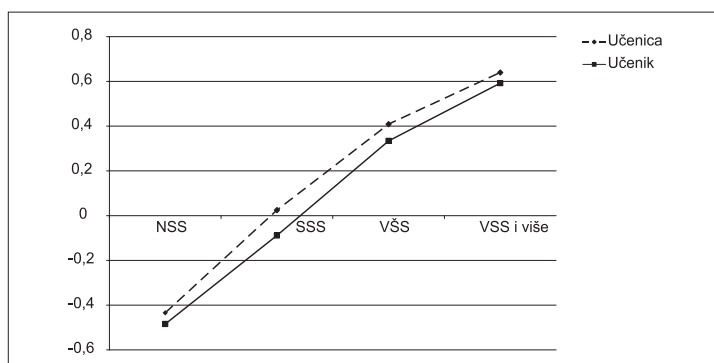
➔ GRAF 2
 Obrazovni uspjeh učenica i učenika ovisno o obrazovnom statusu oca u razrednoj nastavi

➔ GRAF 3
 Obrazovni uspjeh učenica i učenika ovisno o obrazovnom statusu majke u predmetnoj nastavi

➔ GRAF 4
 Obrazovni uspjeh učenica i učenika ovisno o obrazovnom statusu oca u predmetnoj nastavi

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 19 (2010),
BR. 4-5 (108-109),
STR. 709-730

BURUŠIĆ, J.,
BABAROVIĆ, T.,
MARKOVIĆ, N.:
KOLIKO DALEKO...

Dobiveni ishodi promatrane interakcije značajni su za razrednu nastavu ($p < 0,01$), dok za predmetnu nastavu nije utvrđena statistička značajnost interakcijskih efekata. Smjer promatranih interakcijskih efekata zorno je predložen na grafičkim prikazima od 1 do 4. Dakle, u grafičkim prikazima 1 i 2, koji se odnose na razrednu nastavu i obrazovanje majke i obrazovanje oca, vidi se da se obrazovne razlike između dječaka i djevojčica u četvrtom razredu blago smanjuju s porastom obrazovanja roditelja. U slučajevima predmetne nastave (graf 3 i 4) obrazovne razlike između dječaka i djevojčica ostaju jednake na svim razinama roditeljskog obrazovanja, pa interakcija nije značajna. Iz navedenog se može zaključiti da obrazovanje roditeljskih obrazovnih razlika na postignuće djeteta ne ovisi o spolu učenika osmih razreda, dok kod mlađih učenika djelovanje obrazovnih razlika roditelja na obrazovno postignuće u određenoj mjeri ovisi o spolu učenika. Čini se da više obrazovanje roditelja umanjuje razlike u školskom postignuću djevojčica i dječaka. Djevojčice ne postižu toliko bolji uspjeh od dječaka u četvrtim razredima osnovne škole ako su im roditelji visokoobrazovani. Taj zaključak posebice vrijedi u slučajevima majki koje imaju visoku stručnu spremu ili višu razinu obrazovanja. U slučaju obrazovanja oca vrijednosti F-omjera tek malo premašuju graničnu vrijednost na razini značajnosti od 1%, pa zaključak o interakcijskom efektu u slučaju obrazovanja oca treba promatrati više kao tendenciju smanjivanja spolnih razlika u učeničkom postignuću s rastom očeva obrazovanja.

RASPRAVA

Prosječna uspješnost učenika osnovnih škola u (hrvatskom) obrazovnom sustavu, po svemu sudeći, nije pod isključivim djelovanjem samo individualnih obilježja učenika, kao što su njegove kognitivne sposobnosti, temeljne osobine ličnosti, razina motiviranosti ili količina vremena uloženog u svladavanje nastavnih sadržaja. Spoznaje provedenog istraživanja upućuju i na snažnu ulogu obiteljskih značajki, prije svega obrazovne razine roditelja, na školsko postignuće djece u osnovnoj školi. Učenici čiji su roditelji stekli višu formalnu razinu naobrazbe i sami su prosječno uspješniji, odnosno učenici čiji roditelji imaju nižu naobrazbu, prosječno gledano, manje su uspješni na standardiziranim testovima školskoga znanja. Oslonimo li se stoga na poznatu narodnu izreku, sadržanu u naslovu ovog rada, može se reći da jabuke najčešće, ipak, ne padaju daleko od stabla. Bar ne onda kada razmatramo koliko daleko padaju "prosječne" jabuke koje se nalaze na stablu, pri čemu je jasno da se pojedine jabuke mogu itekako daleko otkotrljati.

Nalaz ovog istraživanja nimalo ne iznenađuje ako sagledamo cjelovito većinu dosadašnjih spoznaja o odnosu obitelj-

skih obilježja i školskoga postignuća djece. Dobiveni rezultati o povezanosti roditeljskog obrazovanja i dječjega postignuća u skladu su sa spoznajama dosadašnjih istraživanja provedenih u svijetu (npr. White, 1982.; Sirin, 2005.; Sutton i Soderstrom, 1999.), kao i onih rijetkih provedenih u nas (Gregurović i Kuti, 2010.; Pavić i Vukelić, 2009.). Ta se povezanost javlja već u predškolskoj dobi, perzistira tijekom osnovnoškolskoga i srednjoškolskog obrazovanja te se zadržava sve do tercijarnog obrazovanja (Bradley i Corwyn, 2002.). Osim toga, kroskulturalna komparativna istraživanja provedena u okviru OECD-a upućuju na to kako utvrđeni odnosi te smjer povezanosti postoji u većini zemalja.

Ono što je novost ovog istraživanja jest činjenica da se razlike u obrazovnom postignuću djece, ovisno o obrazovanju roditelja, sustavno manifestiraju u svim promatranim školskim predmetima i područjima. Iako je taj nalaz bio očekivan jer se radi o karakteristikama učenikove okoline koja djeluje općenito na školski uspjeh, tj. na sva predmetna područja, on je vrijedan jer ne postoje pojedinačna istraživanja koja su ispitala ovaj odnos na toliko različitih kriterijskih mjera znanja.

Nadalje, rezultati ovog istraživanja upućuju na to da razlike u školskom postignuću, ovisno o roditeljskom obrazovanju, perzistiraju kroz vrijeme te da su podjednake na kraju razredne i predmetne nastave. O moderatorskom utjecaju dobi učenika na odnos SES-a roditelja i školskoga postignuća dosadnja istraživanja daju nejednoznačne nalaze. Tako neki autori zaključuju da što su učenici stariji, odnosno duže u obrazovnom sustavu, korelacija je između SES-a i školskog uspjeha manja (White, 1982.; Coleman i sur., 1966.; Ma i Wilkins 2002.). To objašnjavaju pretpostavkom da škola djeluje prema izjednačavanju razlika među učenicima, pa što su oni duže u sustavu obrazovanja, razlike su sve manje i manje. Druga je pretpostavka da učenici sa slabijim obiteljskim SES-om napuštaju školu prije završetka, čime smanjuju varijabilitet školskog uspjeha, a time indirektno i veličinu povezanosti. Iako je ovaj drugi argument potkrijepljen istraživanjima (Bradley i Corwyn, 2002.; Caldwell i Ginther, 1996.), nije relevantan u hrvatskom osnovnoškolskom sustavu, koji je obvezan i rijetki su slučajevi prijevremenoga napuštanja te razine školovanja. Nasuprot ovim nalazima stoje rezultati drugih studija, koje su pokazale da obrazovne razlike između učenika s niskim i visokim SES-om ostaju iste kako godine školovanje prolaze (npr. Duncan i sur., 1994.; Walker i sur., 1994.) ili da se čak i povećavaju (Pungello i sur., 1996.). Naši se rezultati uglavnom slažu sa zaključcima o trajnosti odnosa SES-a roditelja i školskog uspjeha djece u funkciji dobi, barem u okvirima osnovnoškolskog obrazovanja.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 19 (2010),
BR. 4-5 (108-109),
STR. 709-730

BURUŠIĆ, J.,
BABAROVIĆ, T.,
MARKOVIĆ, N.:
KOLIKO DALEKO...

Dodatna vrijednost našeg istraživanja jest nalaz da obrazovanje obaju roditelja djeluje po istom obrascu na učenički uspjeh, i to s obzirom na različite predmete i s obzirom na učenikovu dob. Isto tako utvrđeno je da je utjecaj majčina obrazovanja na školski uspjeh djece u pravilu nešto veći. O različitom utjecaju obrazovanja majke i oca na školski uspjeh djeteta govori veći broj istraživanja. Tako npr. Haveman i Wolfe (1995.), Bradley i Corwyn (2002.) iznalaze da je obrazovanje majke dobar indikator odnosa SES-a i školskoga postignuća, dok isto ne nalaze kada promatraju obrazovanje oca. Nasuprot ovim rezultatima stoje istraživanja Fitzgerald Krein i Beller (1988.), Manski i sur. (1992.), Haveman i sur. (1991.) te Hill i Duncan (1987.), koji su dobili da je za obrazovni uspjeh djeteta važno i obrazovanje majke i obrazovanje oca. Naši se nalazi u većoj mjeri slažu s potonjim istraživanjima, no ipak pokazuju da je u većini školskih predmeta majčino obrazovanje ipak malo važnije.

Rezultati ovog istraživanja vezani uz interakcijski efekt spola učenika i obrazovnoga statusa roditelja na školski uspjeh pokazuju da u višim razredima osnovne škole spolne razlike u uspjehu učenika ne ovise o obrazovanju roditelja, dok se u nižim razredima može vidjeti da se spolne razlike u postignuću smanjuju s porastom roditeljskog obrazovanja. Dobiveni interakcijski efekt kod mlađih učenika može se djelomično objasniti pojmom *homogenijske maskuliniteti*, koju opisuju Connell i Messerschmidt (2005.) kao dominantnu, idealiziranu formu maskuliniteti, standard s kojim dječaci i muškarci mjere svoju muževnost. Dječaci koji prihvaćaju takvu maskulinitet često izjednačuju školski rad s inferiornom ženstvenosti, što rezultira smanjenjem motivacije za školu i nižim uspjehom. Zanimljivo je da neki autori takav oblik ponašanja dječaka pripisuju kulturi radničke klase i pronalaze je znatno češće kod pripadnika nižega socioekonomskog statusa (Salomone, 2003.; Smith, 2007.). U skladu s ovim pretpostavkama moguće je da se veće spolne razlike u postignuću među djecom četvrtih razreda, utvrđene upravo kod roditelja nižeg obrazovanja, mogu pripisati takvu ponašanju dječaka. Zašto obrazovanje obiteljsko okruženje ne djeluje na smanjenje spolnih razlika i kod učenika osmih razreda, teško je jasno argumentirati, no vjerojatno je da obiteljsko okruženje ima nešto veći utjecaj na djecu nego na adolescente, koji svoje uzore u većoj mjeri traže među vršnjacima.

Na kraju, rezultati ovog istraživanja upućuju na jasne generacijske posljedice ranoga napuštanja školovanja. Utvrđeno je da djeca roditelja koji nisu stekli srednjoškolsku naobrazbu postižu neusporedivo najlošije rezultate u svim predmetima i područjima osnovnoškolskog obrazovanja. Dodat-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 19 (2010),
BR. 4-5 (108-109),
STR. 709-730

BURUŠIĆ, J.,
BABAROVIĆ, T.,
MARKOVIĆ, N.:
KOLIKO DALEKO...

no zabrinjava što je, prema rezultatima našeg istraživanja, među majkama učenika četvrtih razreda čak oko 17% njih bez završene srednje škole, dok ih među očevima ima oko 12%. Među učenicima osmih razreda niskokvalificiranih majki bilo je oko 18%, a niskokvalificiranih očeva učenika opet oko 12%. Ovi podaci posebno su alarmantni jer je riječ o generaciji roditelja u dobi od otprilike 30 do 40 godina (mlađi učenici), odnosno u dobi oko 35 do 45 godina (stariji učenici). Dakle, riječ je o mladim ljudima u najboljoj produktivnoj dobi. Nadalje, viši zabilježeni postotak niskoobrazovanih majki dodatno je problematičan, jer je istraživanjem utvrđeno da je obrazovni status majke povezaniji s učeničkim uspjehom nego obrazovanje njegova oca. Budući da se velik udio niskokvalificiranih roditelja prema relevantnim definicijama *dropouta* (npr. Viadero, 2001.; Finn, 1989.) može ubrojiti u osobe koje su rano napustile školovanje, očito je da je rano napuštanje školovanja širok socijalni problem hrvatskoga društva. Taj problem ne samo da zahvaća osobe koje su prekinule školovanje i negativno utječe na brojne socioekonomske prilike koje ih okružuju nego ima očito i određene negativne posljedice na njihovo potomstvo. Posebno je važno pripaziti na visoku učestalost ranoga napuštanja školovanja majki današnjih osnovnoškolaca i moguće negativne transgeneracijske posljedice na obrazovanje njihove djece.

Ipak, kod ovakvih zaključaka treba biti oprezan. Provedenim istraživanjem i primijenjenim nacrtom ne možemo utvrditi uzročno-posljedične veze između ranoga napuštanja školovanja roditelja (ili niskoga obrazovnog statusa) i niskoga obrazovnog postignuća njihove djece. Očito je da esencijalna povezanost između tih dviju mjera postoji, no ne možemo bezrezervno pripisati školski neuspjeh djece isključivo niskom roditeljskom obrazovanju. Kako su pokazala razmatranja Havemana i Wolfea (1995.) te Jerrima i Micklewrighta (2009.), za dobivanje cjelovitije slike o obrazovnim postignućima djece u školskom kontekstu trebat će nam znatno više podataka o obiteljskim značajkama od značajki koje su nama bile na raspolaganju. Jer, svako utvrđivanje odnosa između postignuća djece i roditeljskog obrazovanja treba podrazumijevati razmatranje i izravnih i neizravnih odnosa. Izravni se efekti, na primjer, manifestiraju obiteljskim investiranjem u obrazovanje djece, dok se neizravni efekti mogu tražiti bilo u iznosima obiteljskih primanja, kao općega kapaciteta za poduzimanje nekih aktivnosti, ili u utjecajima (nasljeđenih) sposobnosti. Upravo ovo, temeljno, pitanje o udjelu nasljednih osobina i okolinskih faktora u školskom postignuću ostalo je neodgovoreno i u ovom istraživanju. U istraživačkoj situaciji kada su dostupne i mjere tih varijabli, zasigurno se neće promijeniti osnovni nalaz ovakva istraživanja, ali će se svakako pružiti bolja osnovica

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 19 (2010),
BR. 4-5 (108-109),
STR. 709-730

BURUŠIĆ, J.,
BABAROVIĆ, T.,
MARKOVIĆ, N.:
KOLIKO DALEKO...

za cjelovitije objašnjenje, pa i razumijevanje, mehanizma toga odnosa.

Osim navedenog, povezanost roditeljskog obrazovanja i školskoga postignuća djece jest fenomen koji nije pod kontrolom te iste djece, polaznika obrazovnoga sustava. Stoga je, jasno, i izvan svake sfere njihove osobne odgovornosti. Kako navode Carneiro i Heckman (2003.), budući da ne postoji "tržište roditelja" (a njihov se utjecaj na obrazovna postignuća očito ne može ukloniti), jasno je da je ovaj fenomen snažan izvor nejednake "redistribucije" u društvu (Dworkin, 1981.) te prilično postojano izvorište društvene nejednakosti. Ono što svima pruža "nadu" vezuje se uz pomanjkanje jasne uzročnosti toga odnosa. Naime, ovo istraživanje, kao i sva druga slična istraživanja, bavi se prije svega pitanjem "prosječnih postignuća". Razmatramo li ista pitanja na individualnoj razini, jasno je kako pojedini učenici mogu postići različita, visoka ili niska, postignuća neovisno o obrazovanju vlastitih roditelja, već prije svega ovisno o vlastitim sposobnostima, osobinama i uloženom trudu.

Ipak, prosječna postignuća djece stoje u jasnoj povezanosti s obrazovnom razinom roditelja, odnosno negativno su povezana s ranim napuštanjem školovanja roditelja, i zato imaju značajne društvene implikacije. Te se implikacije vezuju prije svega uz moguće intervencije u obrazovnoj politici. Intervencije trebaju pokušati ukloniti ili koliko-toliko poništiti negativne efekte vezane uz smanjenu obrazovnu razinu okoline iz koje pojedini učenici dolaze. Postoje jasne pretpostavke da bi se većim uključivanjem djece koja dolaze iz obitelji niskoga obrazovnog statusa u školski sustav – pohađanjem cjelodnevnoga boravka i/ili dodatnih školskih aktivnosti – mogli ublažiti negativni utjecaji nepoticajne obiteljske okoline. S druge strane, istraživanja pokazuju da pozitivne intervencije mogu biti upućene i prema roditeljima niskoga obrazovnog statusa. Pozitivni efekti u postignuću učenika dobiveni su programima poučavanja takvih roditelja pojedinim nastavnim sadržajima, kako bi bili kompetentniji u pomoći djeci pri učenju (Starkey i Klein, 2000.), programima aktivnijeg uključivanja roditelja u školske aktivnosti i bolju povezanost s nastavnim osobljem (npr. Epstein i sur., 1997.; Shumow i Miller, 2001.) te upotrebom novih sustava za kvalitetnije i frekventnije informiranje roditelja o uspjehu učenika u školi (Shaver i Walls, 1998.). U kontekstu hitrosti navedenih intervencija, spoznaje o transgeneracijskoj povezanosti obrazovnog uspjeha, odnosno neuspjeha, pružaju jasan putokaz kako ulaganjem u obrazovanje danas crpimo korist u budućnosti. Povećanjem obrazovne razine stanovništva danas, zasigurno smanjujemo, po toj osnovi proizvedene obrazovne razlike, sutra.

LITERATURA

- Battin-Pearson, S., Newcomb, M. D., Abbott, R. D., Hill, K. G., Catalano, R. F. i Hawkins, D. (2000.), Predictors of early high school dropout: a test of five theories. *Journal of Educational Psychology*, 92: 568-582.
- Behrman, J. R., Rosenzweig, M. R. (2002.), Does increasing women's schooling raise the schooling of the next generation? *American Economic Review*, 92 (1): 323-334.
- Behrman, J. R. (1997.), *Mother's Schooling and Child Education: A Survey*, Penn Institute For Economic Research Working Papers 97 (025), University of Pennsylvania.
- Bingley, J., Jense, V. M., Romani, A. Q. (2009.), *Intergenerational transmission of human capital: Reform-based evidence from Denmark*, preuzeto: http://espe.conference-services.net/resources/321/1533/pdf/ESPE2009_0561_paper.pdf
- Black, S. E., Devereux, P. J., Salvanes, K. G. (2003.), *Why the Apple Doesn't Fall Far: Understanding Intergenerational Transmission of Human Capital*. NBER Working Papers 10066, National Bureau of Economic Research, Inc.
- Bourdieu, P. (1986.), The forms of capital. U: J. Richardson (ur.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* (str. 241-258), New York: Greenwood.
- Bradley, R. H., Corwyn, R. F. (2002.), Socioeconomic Status and Child Development. *Annual Review of Psychology*, 53: 371-399.
- Brown, S., McIntosh, S. i Taylor, K. (2009.), *Following in your parents' footsteps? Empirical analysis of matched parent-offspring test scores*, IZA Discussion Papers No. 3986, Institute for the Study of Labor (IZA).
- Burušić, J., Babarović, T., Šakić, M. (2008.), *Vanjsko vrednovanje obrazovnih postignuća u osnovnim školama Republike Hrvatske*, Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar / Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja.
- Caldwell, G. P., Ginther, D. W. (1996.), Differences in Learning Styles of Low Socioeconomic Status for Low and High Achievers. *Education*, 117 (1): 141-148.
- Carneiro, P., Heckman, J. (2003.), *Human Capital Policy*, IZA Discussion Papers 821, Institute for the Study of Labor (IZA).
- Coleman, J. S., Campbell, E. Q., Hobson, C. J., McPartland, J., Mood, A. M., Weinfeld, F. D. i York, R. L. (1966.), *Equality of Educational Opportunity*. Washington, D.C.: Government Printing Office.
- Connell, R., Messerschmidt, J. (2005.), Hegemonic masculinity: Rethinking the concept. *Gender & Society*, 19 (6): 829-859.
- Duncan, G. J., Brooks-Gunn, J. i Klebanov, P. K. (1994.), Economic Deprivation and Early Childhood Development. *Child Development*, 65: 296-318.
- Dworkin, R. (1981.), What is Equality? Part Two: equality of resources. *Philosophy and Public Affairs*, 10: 283-345.
- Epstein, J. L., Clark, L., Salinas, K. C. i Sanders, M. G. (1997.), *Scaling up school-family-community connections in Baltimore: Effects on student achievement and attendance*. Baltimore, MD: CRESPAR and the Center

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 19 (2010),
BR. 4-5 (108-109),
STR. 709-730

BURUŠIĆ, J.,
BABAROVIĆ, T.,
MARKOVIĆ, N.:
KOLIKO DALEKO...

on School, Family and Community Partnerships, Johns Hopkins University.

Finn, J. D. (1989.), Withdrawing from school. *Review of Educational Research*, 59: 117-142.

Fitzgerald Krein, K. S., Belller, A. H. (1988.), Educational Attainment of Children From Single-Parent Families: Differences by Exposure, Gender, and Race. *Demography*, 25 (2): 221-234.

Foley, K., Gallipoli, G., Green, D. (2009.), *Ability, Parental Valuation of Education and the High School Dropout Decision*, Working Paper, Department of Economics, University of British Columbia.

Frish, R., Zussman, N. (2009.), The Effect of Parents' Education and Childhood Environment on their Children's Education, preuzeto: http://espe.conference-services.net/resources/321/1533/pdf/ESPE2009_0068_paper.pdf

Geary, D. C. (2005.), Evolution of paternal investment. U: D. M. Buss (ur.), *The evolutionary psychology handbook* (str. 483-505). Hoboken, NJ: John Wiley & Sons.

Gregurović, M., Kuti, S. (2010.), Učinak socioekonomskog statusa na obrazovno postignuće učenika: Primjer PISA istraživanja, Hrvatska 2006. *Revija za socijalnu politiku*, 17 (2): 179-196.

Haveman, R., Wolfe, B. (1995.), The Determinants of Children's Attainments: A Review of Methods and Findings. *Journal of Economic Literature*, 33 (4): 1829-1878.

Haveman, R., Wolfe, B. i Spaulding, J. (1991.), Childhood Events and Circumstances Influencing High School Completion. *Demography*, 28 (1): 133-157.

Hertz, T., Jayasundera, T., Piraino, P., Selcuk, S., Smith, N., Veraschagina, A. (2007.), The inheritance of educational inequality: International comparisons and fifty-year trends. *The B.E. Journal of Economic Analysis and Policy*, 7 (2): 1-46.

Hill, M. S., Duncan, G. J. (1987.), Parental family income and the socioeconomic attainment of children. *Social Science Research*, 16 (1): 39-73.

Jerrim, J., Micklewright, S. (2009.), *Children's education and parents' socio-economic status: distinguishing the impact of mothers and fathers*, preuzeto: <http://www.econ.ceu.hu/download/BESS/19Nov09.pdf>, travanj 2010.

Lochner, L. (2008.), Intergenerational Transmission. U: L. Blume i S. Durlauf (ur.), *New Palgrave Dictionary of Economics*, 2nd Edition, Palgrave Macmillian.

Ma, X. i Wilkins, L. M. (2002.), Development of Science Achievement in Middle and High School: Individual Differences and School Effects. *Evaluation Review*, 26 (4): 395-417.

Manski, C. F., Sandefur, G. D., McLanahan, S., Powers, D. (1992.), Alternative estimates of the effect of family structure during adolescence on high school graduation. *Journal of the American Statistical Association*, 87: 25-37.

Oreopoulos, P., Page, M., Stevens, A. H. (2006.), The Intergenerational Effects of Compulsory Schooling. *Journal of Labor Economics*, 24 (4): 729-760.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 19 (2010),
BR. 4-5 (108-109),
STR. 709-730

BURUŠIĆ, J.,
BABAROVIĆ, T.,
MARKOVIĆ, N.:
KOLIKO DALEKO...

- Parcel, T. L., Dufur, M. J. (2001.), Capital at Home and at School: Effects on Child Social Adjustment. *Journal of Marriage and Family*, 63 (1): 32-47.
- Pavić, Ž. i Vukelić, K. (2009.), Socijalno podrijetlo i obrazovne nejednakosti: istraživanje na primjeru osječkih studenata i srednjoškolaca. *Revija za sociologiju*, 40 (39), 1-2: 53-70.
- Pungello, E. P., Kupersmidt, J. B., Burchinal, M. R. & Patterson, C. J. (1996.), Environmental risk factors and children's achievement from middle childhood to early adolescence. *Developmental Psychology*, 32 (2): 755-767.
- Rosenthal, B. S. (1998.), Non-school correlates of dropout: An integrative review of the literature. *Children and Youth Services Review*, 20: 413-433.
- Salomone, R. C. (2003.), *Same, different, equal: Rethinking single-sex schooling*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Schiller, K., Khmelkov, V., Wang, X. (2002.), Economic Development and the Effects of Family Characteristics on Mathematics Achievement. *Journal of Marriage and Family*, 64 (3): 730-742.
- Shaver, A. V., Walls, R. T. (1998.), Effect of parent involvement on student reading and mathematics achievement. *Journal of Research & Development in Education*, 31 (2): 90-97.
- Shumow, L., Miller, J. D. (2001.), Parents' at-home and at-school academic involvement with young adolescents. *Journal of Early Adolescence*, 21 (1): 68-91.
- Sirin, S. R. (2005.), Socioeconomic Status and Academic Achievement: A Meta-Analytic Review of Research. *Review of Educational Research*, 75 (3): 417-453.
- Smith, J. (2007.), 'Ye've got to have balls to play this game sir! Boys, peers and fears: the negative influence of school-based 'cultural accomplices' in constructing hegemonic masculinities. *Gender and Education*, 19: 179-198.
- Starkey, P., Klein, A. (2000.), Fostering parental support for childrens mathematical development: An intervention with Head Start families. *Early Education and Development*, 11 (5): 659-680.
- Summers, A. (ur.) (1982.), *Productivity assessment in education*. San Francisco, CA: Jossey-Bass, United States Department of Education.
- Sutton, A., Soderstrom, I. (1999.), Predicting elementary and secondary school achievement with school-related and demographic factors. *Journal of Educational Research*, 92 (6): 330-338.
- Viadero, D. (2001.), The dropout dilemma. *Education Week*, 20 (21): 26-29.
- Walker, D., Greenwood, C., Hart, B., Carta, J. (1994.), Prediction of school outcomes based on early language production and socioeconomic factors. *Child Development*, 65 (2): 606-621.
- White, K. (1982.), The relation between socioeconomic status and academic achievement. *Psychological Bulletin*, 91: 461-481.
- Yamauchi, C. (2009.), *Parental Investment in Children: Differential Pathways of Parental Education and Mental Health*, CEPR Discussion Papers, 621.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 19 (2010),
BR. 4-5 (108-109),
STR. 709-730

BURUŠIĆ, J.,
BABAROVIĆ, T.,
MARKOVIĆ, N.:
KOLIKO DALEKO...

How Far Does the Apple Fall from the Tree? The Relationship between Childrens Educational Achievement and the Educational Level of their Parents

Josip BURUŠIĆ, Toni BABAROVIĆ
Institute of Social Sciences Ivo Pilar, Zagreb

Nenad MARKOVIĆ
National Centre for External Evaluation of Education, Zagreb

Many studies on various determinants of educational attainment have been conducted. A significant number of researchers put their attention to the issue of trans-generational determinants of educational achievement, attempting to describe, explain and understand the relationship of educational attainment of parents and educational achievement of their descendants. In this research the relationship between student achievement and parents education level is examined at the end of two levels of primary compulsory education in Croatia at the end of grade 4 (age 10) and grade 8 (age 14). Students' achievement is operationalized by their results in a series of standardized school-subject-knowledge tests. The study included 48,232 students in grade four and 46,196 students in grade eight of all 844 regular elementary schools in Croatia, which gives additional importance to the results. The obtained results testify in favor of the existence of substantial relationship between student achievement and educational levels of their parents. In all comparisons done, students with more educated parents had significantly better academic achievement than students with lower levels of parents education. The results do not provide support for different effects of educational level of mother or father on their childrens achievement. Furthermore, it does not provide stronger support for the partial relationship between father's educational level and achievement of their sons and mother's education level and achievements of their daughters or vice versa. In the paper, the possible implications of these results were discussed.

Keywords: school dropout, elementary school, educational achievement, human capital, educational equality

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 19 (2010),
BR. 4-5 (108-109),
STR. 709-730

BURUŠIĆ, J.,
BABAROVIĆ, T.,
MARKOVIĆ, N.:
KOLIKO DALEKO...

Wie weit fällt der Apfel vom Baum? Der Bezug zwischen den schulischen Leistungen von Kindern und dem Bildungsgrad ihrer Eltern

Josip BURUŠIĆ, Toni BABAROVIĆ
Ivo Pilar-Institut für Gesellschaftswissenschaften, Zagreb

Nenad MARKOVIĆ
Kroatische Prüfungszentrale, Zagreb

Es liegen zahlreiche Untersuchungen zu verschiedenen Bestimmungskriterien für Bildungsleistungen vor. Eine große Zahl von Forschern widmet sich der Frage, inwiefern sich unterschiedliche Generationen beim Bildungserwerb beeinflussen, und strebt danach, den Zusammenhang zwischen elterlichen Leistungen und denen der Kinder möglichst genau zu beschreiben, zu erklären und zu verstehen. Die hier vorliegende Untersuchung widmet sich dem schulischen Erfolg von Schülern nach Abschluss zweier linear angelegter Unterrichtszyklen des kroatischen Pflichtschulsystems: dem Unterricht nach dem Klassenlehrerprinzip von Klasse 1 bis 4 und dem Unterricht nach dem Fachlehrerprinzip von Klasse 5 bis 8 der Grundschule,* und stellt einen Bezug zum Bildungsgrad der Eltern her. Die Leistungen der Schüler werden anhand einer Reihe standardisierter Tests in den meisten Fächern ermittelt, die nach dem Klassenlehrer- und nach dem Fachlehrerprinzip unterrichtet werden. An der Untersuchung nahmen 48232 Viertklässler und 46196 Achtklässler aller öffentlichen Grundschulen (844) teil – ein Umstand, der die Bedeutung dieses Unterfangens nur noch erhöht. Die Ergebnisse bestätigen, dass in der Tat ein Zusammenhang zwischen den schulischen Leistungen von Kindern und dem Bildungsgrad ihrer Eltern existiert. In sämtlichen Vergleichen schneiden die Kinder gebildeterer Eltern wesentlich besser ab. Überlegungen zu anderen Einflüssen, die außer dem Bildungsgrad der Mutter und des Vaters wirksam sind, konnten nicht bestätigt werden. Insbesondere gilt dies für die Vermutung, wonach einerseits der Bildungsgrad des Vaters die Lernerfolge des Sohnes und andererseits der der Mutter die Leistungen der Tochter beeinflusst. Die Verfasser erörtern abschließend einzelne Implikationen der gewonnenen Erkenntnisse.

Schlüsselbegriffe: Frühzeitiger Schulabbruch, Grundschule, Bildungsleistung, menschliche Ressourcen, Leistungsgleichheit

*Die Grundschule in Kroatien umfasst die Klassen 1–8 (Anm. d. Übers.).